

Dr. Szirtes Artur: A kollektív munkaszerződés.

II.

A kollektív szerződés jogintézményének élete és fejlődése tulajdonképp a szakszervezetek életével és fejlődésével van egybenőve.

A szakszervezet az az alakulás, melyben a munkások érdekeik öntudatos megvédése, életük szebbé-jobbá tétele céljából tömörülnek. Az erős szakszervezetben a munkásság mint egységes, hatalmas szerződéskötő fél jelenik meg a munkaadóval vagy munkaadókkal szemben, mely a kollektív szerződésben csakis oly megállapodásokat hajlandó szerződésileg leszögezni, mely mellett a munkás élete tökéletesedik. Természetes ilyformán, hogy munkásrésztől az egész világon mind általánosabbá válik az óhaj, hogy a munkásságnak minden ága szakszervezetekben tömörüljön, szigorúan szervezett csatasorokban, melyek a hatalmas munkaadókkal mindenkor a siker teljes reményében vehetik fel a küzdelmet.*

Ezt a fejlődést – nem a küzdelem, hanem a béke kedvéért – ma már maguk a munkáltatók is kívánják. Kívánják, hogy legyen egy vagyonos testület, mely a kollektív szerződésben létesített megállapodásoknak munkásrésztől történt megszegése esetén felelősségre vonható és kártérítésre kötelezhető. Ettől az okoskodástól viszont a szakszervezetek fáznak. Azt mondják, a szakszervezetek eme anyagi felelősségének megállapítása esetén a szakszervezetek a kollektív szerződések kötésének teréről visszavonulnának, már pedig a kollektív szerződések hiányából eredő bajokat a folytonos üzemzavarok következtében a munkaadók éreznék a legsúlyosabban.

A szakszervezetek eme félelme azonban kezd ma már egyes országokban eloszlani. Igaz ugyan, hogy például Angliában az 1906. évi Trade Disputes Act-al, a munkásság akaratának engedve, meg kellett szüntetni a trade-unionokra életveszélyesen súlyos kártérítési kötelezettséget, mert különben nem lett volna többé kollektív szerződés. Ámde azóta már úgy látszik az angol munkásság is belátta, hogy kártérítési kötelezettség nélkül sem lehetséges hatályos kollektív szerződés. Erre vall legalább is az a tény, hogy amidőn 1912 májusában a londoni dockmunkások sztrájkja alkalmával Buxton kereskedelemügyi miniszter a kollektív szerződések eredményes köthetése céljából az összes szállítási vállalkozók kötelező egyesülését kívánta, a munkásvezetők viszont följánlották, hogy a munkások szervezete a kollektív munkaszerződés betartásának biztosítékául kaució alapot létesít. A miniszter javaslata nem találván kellő visszhangra, a biztosítéki alaphoz sem lett semmi. De már maga a munkások ajánlatának ténye is nagy változást jelent 1906 óta.

Franciaországban is számos az elméleti és gyakorlati javaslat, mely a vagyontalan francia szakszervezeteket szerződéskötési képességük fejlesztése, vagyis anyagi felelősségük megállapíthatása céljából kívánja minél hatalmasabbá, minél vagyonosabbá tenni. Említésre méltó különösen az a Miller-And-féle tervetből kiinduló javaslat, mely a szakszervezetektől azt kívánja, hogy szerződéskötésük fejlesztése céljából bizonyos különyszerű rész-

* A legújabb szakszervezeti jelentés szerint a világ szervezett munkásainak száma tudvalevőleg 1910-ben már meghaladta a 10 milliót.

** L. pl. Braun Adolf: Der Tarifvertrag und die deutschen Gewerkschaften. (Stuttgart, 1908.) 74. l.

vénytársasági forma alakjában kereskedelmi tevékenységet fejtsenek ki, hogy a szakszervezet így vagy arra tegyen szert. A jogi és gazdasági szempontból egyaránt érdekes javaslat, melyet egy újabb francia könyv alapján* másutt** már részletesebben ismertettem, nem tévesztendő össze azokkal a reformjavaslatokkal, melyek a munkásokat lefegyverzésük céljából a vállalat nyereségében részesíteni kívánják. Ilyen például a Briand-féle actions de travail eszméje*** vagy az angol co-partnership rendszere**** melyeket könnyen és talán nem is minden indok nélkül érhet a vád, hogy a munkások munkaerejének „saját érdekükben” való megfeszítésének, vagyis a palástolt munkauszórának újabb hipokrita formái. A Millerand-Palmadé-féle szakszervezeti kereskedelmi vállalat nyereségében nem a munkások részesednek, hanem minden haszon kizárólag a szakszervezeté és kizárólag eme egyesület vagyonát növeli. A kivétel a mai kapitalista termelési rend világában és számos szakszervezet helytelen vezetése folytán bizonyára e téren is temérdek nehézségbe ütközik, de mindenesetre rokonszenvvel fogadjuk e javaslatot is, mint minden javaslatot, mely a szakszervezeteket szerződés-kötési és kártérítési kötelezettségük céljából vagyonosokká, hatalmasokká akarja tenni.

A szakszervezetek anyagi felelősségének megállapítása azonban a kollektív szerződések megszegése esetén e fogalmak mai jogdogmatikája alapján lehetetlen. Előbb az új szociáldogmatikának kell részletesen kiépítenie a kollektív munkaszerződés megszegésének és e megszegésből eredő kártérítési kötelezettségének fogalmát. Mert hogy a szerződészegés és kártérítés fogalma e téren egészen más, mint valamely adás-vételi, vagy bizományi, sőt a régi római dogmatikából vett elavult osztályozás u. n. vállalkozási és munkaszolgáltatási szerződéseiről terén is, az bővebb indokolásra nem szorul. A kollektív munkaszerződés egy új gazdasági harci folyamat időről-időre változó tartalmú terméke. E szerződés megszegéséről tehát csak addig lehet szó, míg a fennálló gazdasági viszonyok a kollektív munkaszerződés keletkezése idején fennállott viszonyokkal megegyeznek. A „rebus sic stantibus” záradéka a kollektív szerződések szociológiai természetéből ered és mindenkor alattomban értendődik.** Az egész irodalomban Sinzheimer az, aki a szakszervezetek e kártérítési kö-

telezettségének kérdését egy új szociáldogmatika alapján a legbehatóbban igyekezett megvitatni.* A kollektív munkaszerződésnek, melyet elég szerencsés szóval munkaszabályszerződésnek (Arbeitsnormenvertrag) nevez,*** hármassal jogi hatást tulajdonít: normatív, obligatorikus és szociális jogi hatást. Az obligatorikus hatás taglalása keretében tárgyalja a szakszervezet „békeltartási kötelezettségét” (Friedenspflicht), mely a szakszervezetet egyrészt magának a szakszervezetének, másrészt a szakszervezet egyes tagjainak magatartását illetően kötelezi. E békeltartás kötelezettsége természetesen csupán a munkaszabályszerződésben eszközölt megállapítások betartása tekintetében állna fenn az illető kollektív szerződés hatályának idején, míg egyébként a harc szabad. Sinzheimer e békeltartás kötelezettségéből aztán oly súlyos kártérítési kötelezettséget derivál, amely a fennálló jogrendszer dogmatikája alapján éppen arra lenne alkalmas, hogy még a vagyonos német szakszervezeteket is összetörje. Ezért mondja Sinzheimer is, hogy egy új jogrendszer részleteinek kiépítése szükséges ahhoz, hogy a szakszervezetek szerződés-kötési képessége és az ebből természetesen folyó kártérítési kötelezettség megnyugtató módon szabályoztassék. Azt javasolja, hogy a szakszervezetnek, mielőtt kártérítési kötelezettségének tényleg eleget kellene tennie, tétessék mindenesetre előbb kötelezettségévé, hogy bizonyos megszabandó határidőben a szerződészegő munkások közt rendet teremtsen; csak ha e kötelezettségének a szakszervezet meg nem felel, legyen köteles a kiszabott kártérítést megfizetni.* De erre az esetre is azt javasolja, hogy a szakszervezetek vagyonán eszközöndő végrehajtási jog szoríttassék meg.** Eme igen megszívlelendő, de egyáltalán nem kimerítő javaslatok mellett még sok lényeges megszorítás tervét kellene a vizálykodó felek és a törvényhozások figyelmébe ajánlani. Annyi bizonyos, hogy a kártérítési kötelezettség megállapítását esetről-esetre összeállítandó választott bíróságnak kellene mindenkor eszközölnie, mely a kollektív munkaszerződés megkötése óta az általános és az illető szakmabeli különös gazdasági viszonyokban beállott változásokat kellőképp figyelembe venni köteles lenne. Csakis a viszonyok eme megfelelő mérlegelése, vagyis eme választott bíróságok gyakorlata építheti ki a kollektív szerződések megszegésének helyes fogalmát. Az így, majdan helyes értelemben vett szerződészegésnek pedig nem lehet egyéb következménye, mint hogy a szakszervezet egyes szeszélyesen terrorizálni akaró tagjait szigorúan kordában fogja tartani, ami kártérítési kötelezettsége folytán támadt visszakereseti és egyéb számos alapszabályszerű jogánál fogva minden bizonynyal hathatósan fog sikerülnie.

* Palmade, Raoul : L'extension de la capacité contractuelle des syndicats ouvriers. (Bordeaux, I. Caderot, 1910.)

** Munkásügyi Szemle, 1912 április 20.

***L. ennek a javaslatnak részleteit: Ant on elli, Etienne: Les Actions de Travail dans les Sociétés Anonymes* à participation ouvrière. (Paris, Alcan, 1912.)

**** E nyereségrészesedési rendszer terjesztésére Londonban külön egyesület is alakult, a Labour Go-partnership association. (London, 6 Bloomsbury Square).

** Theodor Leipart: „Die gesetzliche Regelung der Tarifverträge” című könyvében (Carl Légien, Berlin, 1912) a német szabómunkások 1907. évi minta kollektív szerződéséből a szerződészegésre vonatkozó következő érdekes részt közli (34. l.) : „Als Tarifbruch können jene Verstöße nicht erachtet werden, die von einzelnen oder mehreren Mitgliedern der vertragsschliessenden Teile begangen werden. Streiks und Aussperrungen unter brechen den Vertrag nicht und heben ihn nicht auf, wenn die Ursachen mit den Bestimmungen des Vertrags in keinem Zusammenhang stehen. Weder Solidaritätsstreiks, noch Aussperrungen berühren den Tarifvertrag.” Ezt a nézetet az irodalom is vallja, ha oly sztrájkokról v. kizárásról van szó, melynek okai a kollektív munkaszerződésben nem szabályozottak.

* Sinzheimer: Der korporative Arbeitsnormenvertrag. II. kötet, 147--228. 11. (Leipzig, Dunker u. Humblot, 1908.)

*** Irodalom és gyakorlat egyaránt többféle elnevezést használ. Lotmar, Wöbling és a németek általában „Tarifvertrag” -nak, Sinzheimer és nyomában Heinz Potthoff (Probleme des Arbeitsrechts, Jena, 1912., 142. és köv. 11.) „Arbeitsnormenvertrag” -nak, a magyar új ipartörvénytervezet „A munkaviszony általános feltételeit szabályozó szerződés”-nek nevezi a kollektív munkaszerződést. Magam a franciáknál meghonosodott és nálunk is szokásos „Kollektív szerződés” elnevezésénél maradtam, mert ez fejezi ki legjobban, hogy ez a szerződési forma átmeneti alakulat a már ma is sok tekintetben hasznavehetetlenné vált individualisztikus szerződés-kötési jog rendszeréből a kollektív szerződés-kötési jog rendszerébe, melynek lényege a kollektív társadalmi akarat érvényesülése.

* I. m. 288. l.

** I. m. 291. l.

Ilyen körvonalaknak megfelelő jogrendszer részletes kidolgozásának feltétele mellett, azt hiszem, lehetséges lenne a szakszervezetek kártérítési kötelezettségének bizonyos megnyugtató megállapítása.

A minden igazságtalan vagyonmegoszlást kizáró, a tiszta munka teljes diadalát jelentő fejlődési fok, melynek eljövételét a jelen és jövő gazdasági harcától és az azokat kísérő számos javaslatától várjuk, még bizonyára távol van. De mindenesetre a jövőben való bizalommal üdvözölhetjük már ma is a kollektív munkaszerződéseket, mint az átmeneti szociálisjogi jelenséget a mai termelési rend és az ipari és egyéb gazdasági munka kollektív társadalmi organizálásának termelési rendje között. Erélyesen kell azonban még kívánnunk, hogy kollektív szerződések ne csak kisüzemekben, de a nagyobb és legnagyobb üzemekben is minél nagyobb számban köttessenek; vagyis azon kell lennünk, hogy a munkásokat egységes táborba tömörítő szakszervezetek erkölcsi és anyagi ereje oly nagy legyen, hogy a legnagyobb üzemek tulajdonosaival, sőt azok szervezeteivel szemben is, mint egyenlőrangú szerződő felek léphessenek fel.

Ennyit a kérdés szociálpszichológiájáról és szociáldogmatikájáról. A kollektív szerződés joga törvényi megrögzítésének kérdését ezúttal nem érintem. Legyen itt elég annak megjegyzése, hogy a gazdasági viszonyokkal együtt fejlődő és változó tartalmú jogi formuláról lévén szó, a törvényhozás csupán a tudomány és gyakorlat mai – fentebb vázolt – állásának megfelelő legáltalánosabb kereteket és jogelveket szabhatja meg, melyek a kollektív szerződés kötésének formáira, jogerejére és betartásának biztosítékaira vonatkoznak. Legyen ez alkalommal elég továbbá S i n z h e i m e r-nek a német ipari és kereskedői bíróságoknak 1910 szeptemberében Kölnben tartott gyűlésén bemutatott javaslataira utálnom,* melyek az eddig elhangzott javaslatok közül a főt vázolt nézőpontok alapján is a legtöbb megszívlelni és megvalósítani valót tartalmazzák. A részletekre szabadjon egy más alkalommal más összefüggésben kitérnem, amikor az egyéb törvényhozási kísérletekkel együtt az 1911. évi nevezetes belga javaslatot is beható bírálat alá kívánom venni.